

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

РИБАЛКО Ольга Олексіївна – кандидат педагогічних наук, викладач математики Прилуцького гуманітарно-педагогічного коледжа ім. І. Я. Франка.

Наукові інтереси: інформаційно-комунікаційні технології в освіті, викладання математики, методика навчання математиці, учні початкової школи.

МЕЛЬНИК Оксана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, завідувач сектору науково-методичного забезпечення інформаційно-цифрової компетентності Інституту модернізації змісту освіти.

Наукові інтереси: інформаційно-комунікаційні технології в освіті, електронні освітні ресурси, використання новітніх технологій в освіті, інформаційно-цифрова компетентність.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RYBALKO Olha Oleksiivna – PhD in pedagogic sciences, teacher of mathematics in Pryluky Humanitarian and Pedagogical College named after I.Ya. Franko.

Circle of scientific interests: information and communication technologies in education, teaching mathematics, methods of teaching mathematics, primary school students.

MELNYK Oksana Mykolaivna – PhD in pedagogic sciences, head of the sector of scientific and methodological development of information and digital competence in Institute of educational content modernization.

Circle of scientific interests: information and communication technologies in education, electronic educational resources, use of the latest technologies in education, information and digital competence.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2020 р.

УДК 37.0(091):93"1917/1920"

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-191-144-147

СЕЛИЩЕВА Ірина Анатоліївна –

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри всесвітньої історії

Криворізького державного педагогічного університету

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-4841-6449>

e-mail: irina.selischeva2016@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ (1917 - СЕРЕДИНА 20-Х РР. ХХ СТ.)

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Аналіз розвитку історичної освіти в Україні радянського періоду, її ролі та місця в національній історії й освіті залишається актуальною проблемою попри те, що її окремі аспекти неодноразово висвітлювалися у науковій літературі. Дослідження особливостей розвитку історичної освіти надає можливість переосмислити, надати об'єктивну оцінку і зрозуміти підґрунтя, на якому побудована сучасна система історичної освіти. Тому, доцільно детальніше розглянути розвиток історичної освіти в Україні у період від 1917 р. до середини 20-х років ХХ ст. (доба відродження української національної державності та перші роки радянської влади).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку історичної освіти в Україні початку ХХ ст. у своїх наукових студіях порушувала низка науковців-істориків, які не залишали поза увагою педагогічний аспект. Цінний фактологічний матеріал щодо навчання історії окресленого періоду містять наукові розвідки дослідників В. Арешонкова, О. Пометун, В. Мисана, С. Слободяна, І. Смагіна, Т. Теремецької (шкільна історична освіта), Н. Венцевої, К. Ушмаєвої (вища історична освіта) та ін.

Мета статті - проаналізувати розвиток історичної освіти в Україні у період від 1917 р. до середини 20-х рр. ХХ ст., який охоплює час, що пов'язує в історії України з добою відродження національної державності, та перші роки радянської влади.

Методи дослідження. Задля всебічного висвітлення проблеми дослідження і виявлення передумов становлення сучасної системи історичної освіти було використано теоретичні методи: вивчення, аналіз та узагальнення наукової літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж 1917–1920 рр. (доба відродження української національної державності) українські уряди (Центральної Ради, Гетьманату, Директорії) спрямовували зусилля передусім на захист національних інтересів. Важливим завданням у цьому напрямі було створення та розбудова системи національної освіти, фундаторами якої були українські науковці В. Антонович, Д. Багалій, М. Грушевський, І. Стещенко та ін. Зокрема, у резолюції II Всеукраїнського учительського з'їзду в Києві (1917 р.) зазначається: «Позаяк національна школа є не тільки ідеальним гаслом, [...], у шкільній роботі мусить мати місце національна творчість словесна, музична, мистецька, в згоді з індивідуальними нахилами дітей, широке ознайомлення з рідним краєм, його історією ...» [2, с. 65]. Як результат такої освітньої політики, відкривалися українські гімназії (за часів Центральної Ради їх кількість досягла 50, а за часів Гетьманату – 100), видавалися шкільні підручники, необхідні для українізації освіти, був розроблений план єдиної школи в Україні («Проект Єдиної школи на Україні» впроваджено в 1919 р.) тощо. Серед предметів обов'язкового вивчення пропонується

історія України (1918-1919 н.р.), планується друк підручників з історії («Як жив український народ» Б. Грінченка; «Про старі часи на Україні. Коротка історія України (для першого початку)», «Ілюстрована історія України», «Всесвітня історія» М. Грушевського та ін.) [2, с. 105-106, 212]. Починає формуватися нова структура шкільної історичної освіти: курс історії України стає самостійним (поряд із всесвітньою історією) і викладається у школі з 3 по 12 класи. 3-поміж основних цілей історичної освіти визначається «розвиток у дітей розуміння історичної перспективи; формування в дитячій душі системи яскравих образів і знань про історію свого народу, що становить частину історії людства; національне виховання дітей» [6, с. 20].

Нововведення, розпочаті урядом Центральної Ради, були підтримані діями національно-освітнього руху й заклали підвалини глибоких змін в організації й діяльності також і закладів вищої освіти, що було продиктовано нагальною потребою в підготовці національно свідомої інтелігенції. Серед змін у вищій школі слід назвати: організацію українських державних університетів у Києві, Кам'янці-Подільському, відкриття історико-філологічних факультетів, українознавчих курсів, кафедр історії України тощо; уперше, поряд з іншими, вводяться нові курси: «Історія України», «Географія України», спеціальні дисципліни («Джерелознавство», «Історична географія», «Методологія історії», «Історія первісного суспільства», «Всесвітня історія» тощо) [2, с. 63; 3, с. 237; 8, с. 345]. Перетворення державних університетів і учительських інститутів на осередки національної культури українознавчої орієнтації було заслугою гетьманських урядів, проте часта зміна влади завадила втіленню в життя прогресивних законопроектів, спрямованих на створення національної школи в Україні й підготовку педагогічних кадрів для неї [3, с. 170, 187].

Поряд із вищезазначеним, суспільно-політичні зміни початку ХХ ст. (поява та зміцнення політичних партій, Перша світова війна, революційні події 1905-1907 рр., Лютнева революція, жовтневе більшовицьке повстання та падіння Тимчасового уряду 1917 р.) зумовили створення нової державної моделі – радянської, яка стала фундаментом для будівництва соціалістичного суспільства в СРСР, до складу якого була приєднана й Україна, як одна з його республік – Українська Радянська Соціалістична Республіка.

У перші роки радянська влада, визнавала свободу розвитку національної освіти. Українізація, яка охоплювала всі галузі суспільства за концептуальністю в розумінні шляхів подальшого розвою українського народу, відіграла винятково позитивну роль. Водночас це була вимушена політика більшовиків в національно-культурній галузі, які прагнули забезпечити собі підтримку всього населення України. Центром українізації в республіці став Наркомос УСРР, керівники якого (Г. Гринько, В. Затонський, О. Шумський,

М. Скрипник), намагалися зберегти самостійність функціонування української системи освіти. Проте, відчуваючи надзвичайно потужний вплив радянської влади, Наркомос УСРР обирає російсько-радянську освітню модель, в основу якої було покладено чинне в Радянській Росії «Положення про єдину трудову школу» (1917 р.), а вже у травні 1919 р. набуває чинності «Положення про єдину трудову школу УСРР», відповідно до якого теорія змісту освіти починає розвиватися в межах парадигми трудової школи [1, с. 53; 4, с. 204].

Новий політичний режим вимагав відповідної перебудови в системі навчання й виховання, відтак ішлося про нові світоглядні, наукові й соціальні настанови. Інтереси держави визначали пріоритети у всіх царинах суспільного життя, відтак, й в освітній галузі. Зокрема, на тісному взаємозв'язку школи з політикою акцентував увагу В. Ленін у своїй промові на I Всеросійському з'їзді вчителів-інтернаціоналістів (5 червня 1918 р.), наголошуючи: «Немає потреби обмежуватися вузькою вчительською діяльністю. Учителюство мусить об'єднатися з масою трудящих, які борються. Завдання нової педагогіки – об'єднати діяльність вчителя із завданнями соціалістичного суспільства [...], безсумнівно, народний учитель [...] має йти з пропагандою до народу» [4, с. 420-421]. Цей концептуальний підхід до розв'язання питання народної освіти в новій державі, який бере свій початок у перші роки Радянської влади під впливом ідей В. Леніна, послідовно застосовувався як провідний упродовж усього радянського періоду, засвідчуючи етапи посилення пропагандистського впливу та відлиги.

Варто зауважити, що з перших років свого існування, плануючи будувати багатонаціональну державу, радянське керівництво приділяло увагу й національному питанню. Зокрема, у матеріалах XII з'їзду РКП(б) (1922 р.) наголошується, що «Жовтнева революція розірвала кайдани національного гноблення, підготувала ґрунт для співпраці народів, ... виборола довіру до російського пролетаріату у народів інших національностей...», відповідно «... встановлення диктатури пролетаріату є тим підґрунтям, на якому в майбутньому буде побудована співпраця братських народів у єдиній державі». Однак у документі вказується також і на недоліки, які мають бути усунені, серед яких, насамперед, називаються: «пережитки великоруського шовінізму», господарча та культурна нерівність національностей і націоналізм [5, с. 81-84].

Очевидно, що радянська влада, з одного боку, прагнула побудувати багатонаціональну державу рівних народів, використовуючи національні настрої й надаючи певну свободу у розбудові освітньої системи в регіонах, але, з іншого, побоюючись небажаного для центральної влади посилення регіонів саме на ґрунті національної ідеї, докладала зусиль до нівелювання національних відмінностей. Наприклад, у постанові Пленуму ЦК КП(б)У «Про цілі і завдання українізації» (1922 р.) містяться

вказівки щодо української народної школи взагалі та історичної освіти зокрема. У документі зазначається, що одне із важливих завдань партії в галузі освіти полягає в перетворенні української народної школи «з розсадника шовінізму в знаряддя комуністичної освіти...», тому постала потреба в укладанні нових українських підручників, «які повинні дати учням трудової школи перші елементарні знання з історії УРСР...». Однією з нагальних потреб того часу стало написання Історії України «з марксистської точки зору», тобто формування «потрібного» погляду на минуле [8, с. 376]. Головним завданням школи стає підготовка учнів до трудової діяльності задля будівництва комуністичного суспільства, в якому кожна нація мала право на рівноправне співіснування в «сім'ї народів», мала право на власну історію, розвиток культури і мистецтва. Проте, як тільки українізація почала виходити за дозволені центром рамки, радянська влада спрямувала зусилля на її згортання, активних учасників українізації було усунуто від громадської й освітньої діяльності, деякі з них зазнали репресій. Відтак, певні здобутки українізації, яких досягла українська школа, було нейтралізовано й у такий спосіб відбувся перехід до повної радянізації освіти.

Цілком закономірним з урахуванням вище викладених фактів є виділення з-поміж головних принципів радянської школи (20-х рр. XX ст.) Т. Теремецькою саме таких, як: політизація (тенденція до забезпечення буття держави через школу, «прищеплювання» державного патріотизму), громадський активізм (виховання активних громадян суспільства) і практицизм (спрямування школи на розбудову господарського життя як запоруки міцності і стабільності держави) [7, с. 312].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Беручи до уваги викладене, можна констатувати, що період 1917–середина 20-х рр. XX ст. був надзвичайно важливим в історії історичної освіти, він став точкою відліку, періодом її становлення. У період політичного відродження України відбувалися створення та розбудова національної освіти, він характеризується певними українізаційними нововведеннями. Історію вивчали, розпочинаючи з початкової школи й закінчуючи випускними класами гімназій. Українізація деякий час актуалізувала громадянські цінності тогочасного суспільства, чому значною мірою сприяла ідея національної школи, але під політичним впливом і потужним тиском з боку радянської влади вона поступово втратила свої позиції, натомість парадигма трудової школи стала визначальною як з позиції освітньої концепції радянської держави, так і подальшого визначення трудового статусу громадянина СРСР. Ця обумовленість пояснюється політикою нової влади, яка на початку свого панування намагалась залучити на свій бік Україну, підтримуючи розвиток національної освіти. Однак, нав'язуючи своє бачення, радянська влада кардинально змінює подальший розвиток освіти України, а згодом і УРСР.

Радянському керівництву Україна була потрібна як слухняний гвинтик у механізмі керування державою в умовах приєднання нових територій, тому воно доклало чимало зусиль задля втілення свого плану в життя. Формування потрібного світогляду громадян і суспільної думки покладалися на освіту взагалі та історичну зокрема. Надалі всі зміни в освітянській діяльності суворо регламентувалися партійними постановами і «підправлялися» залежно від потреб і політичної доцільності.

Перспективними питаннями подальшого розгляду вбачаємо дослідження розвитку історичної освіти в інших хронологічних межах періоду СРСР, а також доби незалежності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Арешонков В.Ю. Періодизація процесу розвитку змісту шкільної суспільствознавчої освіти у XX ст. *Вісник Житомирського державного університету*. Житомир, 2011. Вип. 60. С. 53–57.
2. Васкович Г. Шкільництво в Україні (1905-1920). Мюнхен, 1969. 229 с.
3. Венцева Н.О. Розвиток вищої історичної педагогічної освіти України в першій половині XX століття : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Бердянськ, 2017.
4. Ленин В.И. Речь на I Всероссийском съезде учителей – интернационалистов (5 июня 1918 г.) / *Полное собрание сочинений*. Москва, 1981. Т. 36. С. 420-421.
5. Материали XII съезда ВКП(б) / *КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК (1922-1925)*. Т. 3. М., 1984. С. 81–84.
6. Пометун О.І. Проблеми розвитку шкільної історичної освіти в Україні в XX столітті : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01, 13.00.02. – Київ, 1996. 51 с.
7. Теремецька Т. Тенденції реформування шкільної історичної освіти в УСРР в 1920-х роках. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/11525/1/Teremetska.pdf> (дата звернення 10.08.2020)
8. Хрестоматія з історії України / упоряд. Уривалкін О. М. К.: КНТ, 2007. 520 с.

REFERENCES

1. Areshonkov, V.Yu. (2011) *Periodyzatsiia protsesu rozvytku zmistu shkilnoi suspilstvoznachchoi osvity u XX st.* [Periodization of development of school curriculum of education on social studies in the twentieth century]. Zhytomyr.
2. Vaskovych, H. (1969) *Shkilnytstvo v Ukraini (1905-1920)*. [Schools in Ukraine (1905-1920)]. Miunkhen.
3. Vientseva, N.O. (2017) *Rozvytok vyshchoi istorychnoi pedahohichnoi osvity Ukrainy v pershii polovyni XX stolittia* [Development of higher pedagogical History Education in Ukraine in the first half of the XX century]. Berdiansk.
4. Lenyn, V.Y. (1981) *Rech na I Vserossiyskom s"yezde uchiteley – internatsionalistov (5 iyunya 1918 g.)*[Speech at the 1st All-Russian Congress of Teachers - Internationalists (June 5, 1918)]. Moscow.
5. *Materialy XII s"ezda VKP(b)* (1984) [Materials of the XII Congress of the CPSU (b)]. Moscow.
6. Pometun, O.I. (1996) *Problemy rozvytku shkilnoi istorychnoi osvity v Ukraini v XX stolitti* [The Problems of development of history education at schools in Ukraine in the XX-th century]. Kyiv.
7. Teremetska, T. *Tendentsii reformuvannia shkilnoi istorychnoi osvity v USRR v 1920-kh rokakh*. [Trends in reforming school history in the USRR in the 1920s.].

8. Uryvalkin, O.M. (2007) *Khrestomatiia z istorii Ukrainy* [A textbook on the history of Ukraine]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СЕЛИЩЕВА Ірина Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії Криворізького державного педагогічного університету.

Наукові інтереси: теорія та методика навчання історії.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR
SELYSHCHEVA Iryna Anatoliivna – teacher of world history department of State Pedagogical University Kryvyi Rih
Circle of research interests: theory and methodology of teaching history.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2020 р.

УДК 378.018.43:[37.011.3-051:78]

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-191-147-150

СИДОРЕНКО Тетяна Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки Криворізького державного педагогічного університету
 ORCID: [HTTPS://ORCID.ORG/0000-0003-1926-253X](https://orcid.org/0000-0003-1926-253X)
 e-mail: sidorenkotd@ukr.net

ФУРДАК Тетяна Дмитрівна – старший викладач кафедри методики музвиховання, співу та хорового диригування Криворізького державного педагогічного університету
 ORCID: [HTTPS://ORCID.ORG/0000-0001-6021-6944](https://orcid.org/0000-0001-6021-6944)
 e-mail: furdaktetyana@gmail.com

КУЛЬТУРА ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Лейтмотивом освітніх порталів на часі є тема важливості розвитку системи дистанційного навчання, яка суттєво розширює можливості і підвищує конкурентоспроможність вітчизняного ринку освітніх послуг, збільшує доступність до них різних соціальних груп та категорій населення, створює передумови для прискорення розвитку всіх стратегічно важливих сфер нашого суспільства й полегшує повноцінне входження України у світовий інформаційний простір, зберігаючи при цьому високоякісний людський капітал [6].

Простори Інтернету на сьогоднішній день мають потужний вплив на розвиток суспільства, якому потрібний педагог, що оптимально вирішує, як психолого-педагогічні, так і загальнокультурні завдання у навчальному процесі, є не просто фахівцем у конкретній вузькій галузі знань, а людиною з інноваційним мисленням, готовим підвищувати свій інтелектуальний потенціал на протязі всього свого життя, слідуючи за змінами, що відбуваються в суспільстві.

Сучасна загальна культура як глобальний феномен за своїм змістом і структурою включає в себе не тільки суспільну культуру, різні субкультури, але й інформаційну культуру з такими її елементами як, комп'ютерна культура, культура Інтернет (культура подачі матеріалу, культура спілкування користувачів в Інтернеті, цифровий етикет), вона придбала ознаки особливого суспільного явища в рамках людської цивілізації. Це вимагає нового підходу до діяльності педагогів, використання

дидактичного потенціалу Інтернету, нових комунікаційних систем, організованих навколо електронної інтеграції всіх видів комунікації, а також формування віртуальної реальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні десятиліття зростає інтерес науковців до питань віртуалізації суспільства та формування віртуальної реальності не тільки у філософії та гуманітарних науках, а й у природничо-наукових, технічних, мистецтвознавчих.

Визначення поняття «віртуальна реальність» у різних дослідженнях суперечливі, що істотно ускладнює наукове розуміння даного явища. Різні аспекти віртуальної реальності досліджуються вітчизняними та зарубіжними дослідниками: Бабенко В., Бергсоним А., Горячковським Г., Івновим Д., Каменською Т., Кандзюбою М., Каріною О., Усановою Л., Усановим І., Свириденком Д., Смерічевським Е., Степановою О., Хемітом Ф., Хоружим С., Шаповаловим Є., Юрєвою Б. та ін.

Так, Бергсон А. пов'язав поняття «віртуального» з психічними процесами, що стосуються свідомості та пам'яті і використав цю категорію для позначення протиставлення дійсності та актуальності [1].

У новому англо-українському словнику поняття «virtually» перекладається, як «фактичний, дійсний, по суті» [5, с. 474].

Науковці з Туреччини, Дж. Ікбал, М. Сінг Сідху, досліджуючи віртуальні технології, застосовані у хореографії, дійшли висновку, що «технологія комп'ютерного зору» надає нові можливості для